23 Ιανουαρίου 2019

Ορθόδοξη Θεολογία και Επιστήμη (Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο χωρίς την συνεργασία του ανθρώπου. Έκτοτε όμως δεν κάνει τίποτε για τον άνθρωπο χωρίς την συνεργασία του. Άλλωστε η δημιουργικότητα αποελεί ουσιώδες στοιχείο της «κατ’

εικόνα και καθ’ ομοίωσιν» Θεού κατασκευής του. Η επιστημονική δημιουργία, αν και δεν είναι δημιουργία εκ του μηδενός, συνδέεται με το δημιουργικό έργο του Θεού. Σύμφωνα μάλιστα με τις νεώτερες επιστημονικές θεωρίες (Θερμοδυναμική, Κβαντική φυσική, Θεωρία του χάους) το «είναι» δεν προηγείται του «γίγνεσθαι», αλλά συνιστά ένα διαρκές και μη αναστρέψιμο «γίγνεσθαι», το οποίο συνδέεται άμεσα με την ανθρώπινη παρουσία, αλλά και είναι διαρκώς ανοικτό προς το μέλλον. Έτσι ο άνθρωπος καλείται να συμμετέχει δημιουργικά στην δημιουργία προκαλώντας με τις ενέργειες και τις παρεμβάσεις του νέες καταστάσεις στο «γίγνεσθαι».

Όλα, όσα γνωρίζει η μπορεί να γνωρίσει με την επιστήμη ο άνθρωπος μέσα στο σύμπαν, είναι έργα του Θεού. Ολόκληρη η δημιουργία προβάλλει ως μία συμπυκνωμένη ενέργεια και πληροφορία. Αυτό σημαίνει ότι περικλείει θεϊκά μηνύματα. Όταν λοιπόν ο άνθρωπος ερευνά με την επιστήμη του την δημιουργία, προσεγγίζει τα μηνύματα αυτά, τους «λόγους» των της, προσκαλείται σε διάλογο τον Δημιουργό. Παρακινείται να διακρίνει την σοφία του και να δεχθεί τους λόγους του, που διευκρινίζονται με τις εντολές του.

Οι μερικότεροι «λόγοι των όντων» ανάγονται και συνοψίζονται στον ενυπόστατο Θεό Λόγο, που αποτελεί την αρχή και το τέλος όλων των δημιουργημάτων· «τα πάντα δι’ αυτού και εις αυτόν έκτισται» [1]. Και οι μερικότερες θεϊκές εντολές, που εκφράζουν το θέλημα του Θεού Λόγου, συνοψίζονται στην εντολή της αγάπης με την διπλή κατεύθυνσή της, την οριζόντια και την κατακόρυφη· αγάπη προς τον Θεό και αγάπη προς τον πλησίον. Έτσι οι άνθρωποι προετοιμάζονται για την σύναψη αδελφικών σχέσεων σε μια θεανθρώπινη κοινωνία.

Μέσα στην προοπτική αυτήν και κάθε επιστήμων καλείται να τηρεί τις εντολές του Θεού και να ασκεί ευσυνείδητα το επιστημονικό έργο του, χωρίς να αντιστρατεύεται στους «λόγους» του Δημιουργού. Όταν δεν γίνεται αυτό, δημιουργούνται ηθικές εκτροπές και προκαλούνται παρενέργειες στην δημιουργία. Ηθικές εκτροπές δεν είναι μόνο οι παραβάσεις εντολών που αναφέρονται στην προσωπική και την κοινωνική ζωή των ανθρώπων, αλλά και εκείνες που παραβιάζουν τους «λόγους» της υλικής κτίσεως. Οι τελευταίες μάλιστα μπορούν να χαρακτηριστούν ως βαρύτερες, γιατί είναι συνήθως μονιμότερες και μη αναστρέψιμες. Η αλήθεια αυτή έγινε δραματικά αισθητή με την οικολογική κρίση.

Με την επιστήμη και την θρησκεία προσεγγίζει ο άνθρωπος φυσικές και μεταφυσικές αλήθειες, που είναι χρήσιμες για την ζωή του και την προκοπή του κατά το πρότυπο του Δημιουργού του. Ο Θεός, γράφει η Παλαιά Διαθήκη, «έδωκεν ανθρώποις επιστήμην ενδοξάζεσθαι εν τοις θαυμασίοις αυτού» [2]. Και ο Απόστολος Παύλος λέει για τους «έξω σοφούς» ότι «γνόντες τον Θεόν ουχ ως Θεόν εδόξασαν»· έφθασαν δηλαδή στην έννοια του Θεού, αλλά όχι στην πρέπουσα έννοιά του, στην έννοια του ακτίστου [3].

Οι αλήθειες της ανθρώπινης σοφίας και επιστήμης είναι πάντοτε περιορισμένες και σχετικές· βρίσκονται στο επίπεδο του κτιστού και αδυνατούν να προσφέρουν στον άνθρωπο την αυθεντική και απόλυτη αλήθεια που εξάγει τον άνθρωπο από την σχετικότητα και τον ελευθερώνει από την φθορά και τον θάνατο. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τις επιστημονικές αλλά και για τις θρησκευτικές αλήθειες που συλλαμβάνει ο περιορισμένος και κτιστός ανθρώπινος νούς.

Οι χριστιανικές αλήθειες διαφέρουν ουσιαστικά από τις επιστημονικές και τις θρησκευτικές. Είναι αλήθειες που έχουν άκτιστη προέλευση· αλήθειες που πηγάζουν από τον Θεό και έχουν υποστατικό χαρακτήρα. Είναι αλήθειες ζωής. Βρίσκονται στο πρόσωπο, αποκαλύπτονται και μετέχονται με προσωπική σχέση και κοινωνία. Προσφέρονται ως άκτιστη δωρεά, που δεν συγκρούεται ούτε είναι δυνατό να συγκρουσθεί με την επιστήμη, γιατί έχουν διαφορετική φύση και κινούνται στο επίπεδο της ελευθερίας του προσώπου. Οι αλήθειες αυτές υποστασιάζονται στο πρόσωπο του Χριστού και αποκαλύπτονται με την χάρη του Αγίου Πνεύματος, του Πνεύματος της ελευθερίας που πνέει όπου θέλει [4].

Ταυτόχρονα όμως οι χριστιανικές αλήθειες έχουν και το κτιστό ένδυμά τους, που είναι πάντοτε ατελές και σχετικό με τον ανθρωπο και την εποχή του. Το ένδυμα αυτό αδυνατεί από την φύση του να περικλείσει το άκτιστο περιεχόμενό τους. Γι’ αυτό και η ορθόδοξη θεολογία έχει αποφατικό χαρακτήρα. Δεν εξαντλεί με τις διατυπώσεις και τους ορισμούς της την αλήθεια της θεογνωσίας, αλλά την περιγράφει και κατευθύνει συμβολικώς προς αυτήν. Γι’ αυτό θεωρεί πάντοτε απαραίτητη την παρουσία «ζωντανών μαρτύρων», των αγίων, για την διατήρηση «σε κάθε δεδομένη ιστορική στιγμή» της αυθεντικής θεογνωσίας [5]. Η χριστιανική αλήθεια δεν μπορεί να εκλαμβάνεται ως θρησκευτική ιδεολογία η ως ηθική δεοντολογία, όπως συμβαίνει συχνά, αλλά ως μετοχή στην ζωντανή παρουσία του Θεού μέσα στον κόσμο.

Επιπλέον το κτιστό ένδυμα των χριστιανικών αληθειών συνδέεται κάθε φορά με το κοσμοείδωλο, την γλώσσα, το περιβάλλον και το πολιτιστικό επίπεδο των πιστών. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι ορθό να επιχειρούν οι εκκλησιαστικοί παράγοντες να υπαγορεύουν στην επιστήμη και στην επιστημονική έρευνα περιορισμούς στο επίπεδο του κτιστού, όταν αυτές δεν αντιστρατεύονται στους «λόγους» του Δημιουργού Λόγου. Όπως δεν είναι ορθό και η επιστημονική κοινότητα να επιχειρεί να προβάλλει στην Εκκλησία τις μεταφυσικές θεωρίες της ως αναμφισβήτητες. Άλλωστε η ίδια η επιστήμη βεβαιώνει την σχετικότητα και ρευστότητα των αληθειών της [6]. Μονό οι εκατέροθεν εκτροπές δημιουργούν συγκρούσεις μεταξύ θρησκείας και επιστήμης.

Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ

Παραπομπές:

1. Κολ. 1,16. Πρβλ. Μαξίμου Ομολογητού, Περί απoριών,PG 91,1077C.
2. Σοφ. Σειράχ 38,6.
3. Ρωμ. 1,21. «Αλλ’ήλθον μεν, φησίν (ο Παύλος), εις έννοιαν θεού, αλλ’ουχί την πρέπουσαν θεώ· ουδέ γαρ παντουργόν, ου παντοδύναμον, ου παντεπίσκοπον, ου μόνον άναρχόν τε και άκτιστον εδόξασαν αυτόν». Γρηγορίου Παλαμά, Υπέρ των ιερώς ησυχαζόντων 1,1,14, εκδ. Π. Χρήστου, τομ. 1, σ. 377.
4. Βλ. Ιω. 3,8.
5. Βλ. Αρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστι, Έσσεξ Αγγλίας 52010, σ. 143.
6. Χαρακτηριστικά είναι τα «θεωρήματα της μη πληρότητας» του Kurt Gödel. Για περισσότερα βλ. Α. Νικολαΐδη, « Η επιστήμη του 20ου αιώνα ως Σημείον», στο, Ο κόσμος στην επιστήμη και τη θρησκεία, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 2008. σ. 251 κ.ε.